

ТУРИЗМ ЖӘНЕ ӨЛКЕТАНУ – ЖАСТАРҒА ПАРТИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫ ҚҰРАЛЫ

Досбенбетова А.Ш., п.ғ.д., профессор

Әбдірахман М.Е., магистрант

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті

Избасханов А., аға оқушы

Мардан Сапарбаев институты

Аннотация

Қазақстанның ғажайып кең даласы – табиғаттағы кездесетін сирек құбылыс. Табиғаттың сан алуан керемет пейзажы өз кезегінде қазақ туризмін керемет дәрежеде дамытатыны сөзсіз. Бәрінен бұрын, ең ғажабы осы байлықты сауатты және дұрыс пайдаланудың нәтижесі – қазақ жастарының патриоттық сезімін шексіз биікке көтеретіні болып табылады.

Аннотация

Удивительная степь Казахстана - явление редкое в природе. Несомненно, разнообразие красивых ландшафтов, в свою очередь, существенно повлияет на развитие казахстанского туризма. Прежде всего, самое удивительное, что в результате грамотного и правильного использования этого богатства пробуждают патриотические чувства казахстанской молодежи.

Annotation

The amazing steppe of Kazakhstan is a rare phenomenon in nature. Undoubtedly, the variety of beautiful landscapes, in turn, will significantly affect the development of Kazakhstani tourism. First of all, the most amazing thing is that as a result of the competent and correct use of this wealth, the patriotic feelings of Kazakhstani youth have been lifted to immense heights.

«Азаматтық сана мен өз Отанына - Қазақстан Республикасына деген сүйіспеншілікті, патриоттық сезімді тәрбиелеу, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу, халықтық дәстүрлерді құрметтеу» - бұл білім беру жүйесіндегі басты міндеттердің бірі болып Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында атап көрсетілген [1].

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Отанның патриоты болу дегеніміз - Қазақстанды жүрегіңмен алып жүру деген сөз» деп атап көрсетеді [2]. Патриоттық тәрбие - бұл елдің азаматына идеологиялық тәрбие беру жүйесіндегі мемлекеттік саясаттың бөлігі болып табылатын және идеологияны, адамгершілікті, патриотизмді, адамгершілік-психологиялық тұрақтылықты тәрбиелеуге, өз елінің мәдениеті мен тарихы туралы білімді игеруге бағытталған процесс.

Ғылыми әдебиеттерді талдау отандық және шетелдік педагогикада патриоттық тәрбие беру саласында белгілі бір тәжірибе жинақталғанын, А.А. Аронова, А.В. Барабанщикова, М.А. Терентия, Н.А. Белоусов, В.Ф. Фарфаровский, Т.М. Шишло, Д.Д. Светлова, Г.А. Самаретс, С.Қалиева, Қ.Жарықбаева, К.А.Ибрагим және т.б.

З.Н.Нурлигеновтің, Қ.М.Амантаевтың, Д.Н.Құрбановтың «Қазақстандық жастарға патриоттық тәрбие беру: тарихы мен болашағы» атты мақаласында қазақ халқының бай тарихы әрқашан өзінің патриотизмімен және Отанға деген сүйіспеншілігімен ерекшеленгендігіне назар аударылған [3].

Мысалы, алғашқы патриоттар деп - қазіргі Қазақстан аумағындағы алғашқы ұлттық мемлекет - Қазақ хандығының негізін қалаушы Керей мен Жәнібекті айтсақ болады. Екеуі де халыққа тәуелсіздік беруге тырысты және Қазақ хандығының хандықтың шекараларын қорғайтын мықты және тәуелсіз мемлекет болып қалуы үшін бәрін жасады. Жәнібек пен Керей қазақ халқының патриотизмін нығайтуға орасан зор үлес қосты.

Әскери-патриотизмнің мысалы - Жәнібектің ұлы Қасым хан. Ол халықты Отан үшін күресуге, өз халқының мәдениетін бағалауға және сүйуге, әдет-ғұрыптар мен әдет-ғұрыптарды құрметтеуге шақырды. Патриот ретінде Қасым хан хандықтың шекараларын кеңейте алды, халқының санын миллионға дейін көбейтті, қазақ қоғамының өзіндік конституциясы - «Қасымхандық қасқа жолы» («Қасым ханның жарқын жолы») шығарды, бұл қоғамдағы қатынастарды, қоғамның басқа мемлекеттермен байланысын реттеуге көмектесті [4].

Университеттің гуманитарлық циклінің пәндері жастарға және студенттерге патриоттық тәрбие беруде үлкен мүмкіндіктерге ие: философия, Қазақстан тарихы, педагогика, әдебиет, қазақ және шет тілдері және т.б.

Студенттің жеке басының дамуы белсенділікте болатындықтан, болашақ мұғалімдерді студенттерге патриоттық тәрбие беру міндеттерін жүзеге асыруға даярлау оқу процесінде және сыныптан тыс уақытта жүзеге асырылатындығын ескеру қажет. Педагогикалық процестің мәнін осылай жүзеге асыру болашақ мұғалімдердің мектеп оқушыларына патриоттық тәрбие беруге дайындығын қалыптастыруға келесі қосымша мүмкіндіктер береді деп санаймыз: оқушылардың сыныптан тыс жұмыстардың адамгершілік-патриоттық мазмұны бар бұқаралық, ұжымдық-топтық және жеке формаларын өз еркімен таңдау мүмкіндігі; педагогикалық практика кезеңінде мектеп оқушыларына патриоттық тәрбие берудің студенттердің өзіндік тәжірибесін тереңдету және кеңейту мүмкіндігі.

Жастарға патриоттық тәрбие берудегі маңызды бағыттардың бірі - туризм және өлкетану жұмыстары. Студенттерді мектеп оқушыларына патриоттық тәрбие беруге даярлаудың тиімді құралдарының бірі - олардың «Жасыл Ел» акциясына, «Батырлар Жолымен» - «Қымбатты Даңқ» жобасына қатысуы. ауыл), ескерткіштерді қалпына келтіру және Ұлы Отан соғысы кезінде қаза тапқан қазақстандықтардың есімдерін қалпына келтіру.

А.Я.Коменскийдің еңбектерінде «Тәрбиелеу – бұл келешек өмірге дайындық емес, бұл өмір үрдісі» деп жазып кеткен еді [5, 3 б].

Қазақстан – бұл таулы шыңдар мен шексіз дала, бұл алуан түрлі маршруттар. Бұл жерде кез-келген туристік жорықтар жасауға болады. Олар: демалыс күндеріндегі далалық және категориялы көп күндік жорықтар мен саяхаттар, жаяу экспедициялар, қыста шаңғымен, су арқылы байдаркамен,

катамаранмен, велосипедпен де, мотоциклдерменде түрлі саяхаттар жасауға мүмкіндік бар. Өзендердің көгілдір таспасы, аппақ қардай таулар мен мұздықтар, күн сәулесі шағылысатын шөлді далалары, жасыл алқаптар, терең үңгірлер – міне осының бәрі Қазақстанның сарқылмас туристік мүмкіндіктері. Кез-келген жыл мезгілінде және кез-келген бағытта туристік маршруттың жаңа қызықты жолдарын салып өтуге болады.

Жас жеткіншектерге туристік тәрбие беру балалар бақшасынан басталады. Туризм арқылы балалар көп нәрсені үйренеді. Жанға жайлы салқын самал табиғат аясында жорықтарға шығып, туған өлке табиғатын тамашалайды, зерттеу-ізвестіру жұмыстарын жүргізеді, денелерін шынықтырады, ұйымшылдыққа тәрбиеленіп, қоршаған ортаны танып біледі. Туристік жорықтардың денсаулықты нығайтуға баланың қалыпты өсуіне үлкен ықпалы болады.

Балалар-жасөспірімдер туризмінің маңызды мақсаттарының бірі спорт ретінде, сауықтыру және қызмет түрі ретінде балаларды тәрбиелеуде үлкен мемлекеттік маңызға ие адамның және толығымен қоғамның салауатты өмір салтын қалыптастыруы болып саналады.

Балалар және жастар еліміздің келешек ұрпағы екенін назарға ала отырып, қазіргі экономикалық жағдайда әдептілік бағытын жоғалтып, нашақорлық және қылмыстық ортаға жастардың түсіп кетуіне жол бермеуіміз керек. Бүгінгі таңда еліміздегі балалардың туристік қозғалысы алдында келесідей міндеттер тұр:

- жас ұрпаққа ғажап әлем спорттық туризмді жандандырып, оны дамыту;

- тиімді түрде қала және табиғат ортасында жасөспірімдердің аман калуын, өмірлік қиындықтарды жеңе білуді үйрету [6, 45-46 бб].

Туризм ұзақ уақыт немесе бірнеше күн ішінде орындалатын жаяу жүру, велосипедпен серуендеу, жүзу құралдарымен саяхат жасау, физикалық жаттығулардың формасы ретінде, сонымен қатар табиғи орта жағдайларында белсенді ойын түрлері формасы ретінде өскелең ұрпақты сауықтыратын басты құралдың бірі болып табылады.

Елімізде болып жатқан жаңа экономикалық қатынастар балалардың спорттық-сауықтыру туризмінің мәселелерін қиындатып, массалық туризмнің ұйымдастырушылық базасы мен негізгі материалды қызметінің үрдісіне біршама өзгерістер алып келді. Егер 90-шы жылдардың басында балалар туризміне қатысты сұрақтармен білім беру жүйесі айналысса, қазіргі уақытта бұл жағдай түбегейлі өзгерген. Балалар туризмін дамытушы субъектілер ретінде коммерциялық фирмалар да, қоғамдық бірлестіктер де пайда болды. Сондықтан балалар туризмін дамыту тек қосымша білім беру қызметі көзқарасынан ғана емес, бұл бағыттың экономикалық тиімділігі тарапынан да қарап, балалар туризмін дамыту үлкен кәсіби тәжірибені талап етіп, зерттеу қажеттілігін туындатады [7, 80 б].

ҚР спорттық-сауықтыру туризмі жүйесіндегі балаларды сауықтырудың зерттеу өзектілігі ең алдымен елімізде іске асырылып жүрген әлеуметтік-экономикалық реформаларға, балаларды сауықтырудың жаңа мемлекеттік

жүйесінің құрылуына себебін тигізеді. Оданда басқа қазіргі таңдағы ҚР дамуында бұл тақырып аз зерттелген және ол ешбір нормативті, әдістемелік немесе экономикалық әдебиеттерде көрсетілмеген, ал жаңадан ғылыми зерттеулерді енгізу қазіргі таңдағы балалардың спорттық-сауықтыру туризмінің дамуына өте қажет. Біздің еліміздің индустриалды-инновациялық даму стратегиясында және ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтің Қазақстан халқына жолдауында туризм маңызды келешегі бар жоба деп анықтаған. Бірақ бәсекеге қабілетті отандық туристік индустрияны құру, білікті мамандандырылған туристік кадрларды дайындау және тәрбиелеу, халықаралық қоғамда Қазақстанның туристік имиджін қалыптастыру және туризмнің приоритетті түрін дамыту үшін әлі де көптеген жұмыстарды атқару керек. Ең алдымен жаңа экономикалық жағдайда келешекте жұмыс істейтін жас ұрпаққа басты назарды аудару керекпіз. Өкінішке орай соңғы 15 жылдың ішінде білім мекемелерінің массалық жұмыстарында туризм ең өзекті тақырып болған емес. Көбіне балалар-жастар туризмін дамытуға қосымша білім беретін салалар жүзеге асыратын.

Арнайы мамандандырылған мекемелер категориясының бірі деп балалардың туристік базасын айтуға болады. Базасының жарты бөлігі өзінің мемлекеттік немесе муниципалды мәртебесін алып қалған, XX ғасырдың 90-шы жылдары басқалары жекешелендіріліп немесе жеке меншік атанған болатын, бірақ олар оқушылармен жұмыстарын тоқтатқан емес.

Мұндай мекемелерде сауықтыру және демалысты ұйымдастыру әдеттегідей жолдамаларды сату жолымен іске асырылады, сонымен бірге сатушы ретінде білім беру органдары да, жастар жұмысы бойынша әлеуметтік қорғау мекемелері де болатын еді. Балалар туристік базасының бөлімі Әлеуметтік сақтандыру Фонды бойынша қаржыландырылады. Балалар туризмін дамытумен айналысатын қоғамдық ұйымдар ішінен арнайы мамандандырылған қоғамдық ұйымдарды (туристік клубтар) және көп профильді бірлестіктерді (әскери-патриоттық, скауттық және тағы басқа әр түрлі Кеңес жастары ұйымдары) атауға болады [8, 18 б].

Туризм индустриясы экономиканың басқа салаларынан туристік бизнестен түскен пайда бір мезгілдік сипатқа емес, туристік қызметті тұтынушылар мен осы қызметтерді өндіретін өндірушілер арасындағы сенімді қатынастардың нығаюы арқасында артуымен ерекшеленеді. Сондықтан, жасөспірімдер мен жастарды ерте жасынан туризммен айналысуна қарату, жастарға жоғары эмоционалды қабылдау кезінде туристік өнімдердің ең жақсы үлгілерін көрсету есейген уақытта олардың туристік саяхаттар мен сапарларға шығу қажеттілігі туындайды. Оданда басқа, балалар туризмін дамыту туризмді өзінің негізгі кәсібі етіп және т.б. мәселелерді шешетін жастардың санының артуына да әкеледі, ал ол өз кезегінде қазіргі таңда өте қажетті туристік кадрларды дайындау проблемасын шешуі мүмкін.

Туризмді психология саласынан қарастырғанда, туризм қазіргі қоғамда көптеген өзекті мәселелерді жастардың бос уақыттарын дұрыс өткізбеуі, нашақорлыққа бейім болуы, темекі тарту сияқты мыселелерді шешуші

құралдардың бірі болып саналады. Бос уақыттың және энергияның көп болуынан жастар өзін дұрыс жүзеге асыра алмауынан, стресс, депрессияның пайда болуына, стандартсыз және барабар емес реакцияға алып келетін алуан түрлі психологиялық жағдайларға тап болады, нәтижесінде денсаулыққа физикалық та, психикалық та зиян келтіреді.

Туризм және өлкетану - өскелең ұрпақты тәрбиелеу және білім беру жүйесінде, салауатты өмір салтын қалыптастыруда, сонымен бірге демалысты ұйымдастыру, рухани және физикалық күштерін қалпына келтіруге мүмкіндік беретін маңызды құрал.

Егер бала бір немесе бірнеше күнге сапарға кетсе, ол қалалық өмірден тынығып, барлық стресс пен түңілуден демалып қайтады. Қала ортасынан бірнеше уақытқа сапар шегу социумның қолайсыз әсер етуінен өте пайдалы терапия болып саналатынына сіздер де келісесіздер деп ойлаймын. Туризм және өлкетанумен айналысу – салауатты өмір салтын қалыптастыру және сауықтырудың формасы, тәрбие және оқу үрдісінде өзін-өзі жүзеге асыру жолдары болып табылады [9, 28 б].

Біздің пікірімізше, атқарылып жатқан жұмыстардың мазмұны мен дамуы Қазақстандық патриоттыққа тәрбиелеуге бағытталуы тиіс. Оқушыларға психологиялық және моральді, физикалық көмекті туризм мен өлкетанудың даму мен қалыптасу құралдарымен әсер етуі керек. Туристік дағдыларды арттыру, сауықтыру еңбектерін өз еркімен ұйымдастыру, алынған дағдыларды өмірде кездесетін қиын жағдайларда қолдану үшін қажет. Егер мектеп ордаларында мақсатты және жүйелі түрде белсенді туристік қызметпен айналыса отырып, салауатты өмір салтын насихаттаса, онда балалар жақсы жетіліп, психологиялық және физикалық шынығып, өз еркімен өмірге дайын болады.

Елордамыз – Нұрсұлтанда балалар-жасөспірімдер туризмінің дамуына қосқан үлесі өте зор. Балалар туризмінің тарихы Астана қаласында XX ғасырдың 60 жылдарынан басталады, яғни сол жылдары Гуляев В.Е. басқарған облыстық білім беру бөлімінде жас туристердің облыстық стансасы ашылды.

Астана қаласының Білім басқармасы «Жас саяхатшылар станциясы» Мемлекеттік мекемесі 2005 жылдың қыркүйек айының 27-сінен бастап өз жұмысын атқаруда. Қалалық Жас саяхатшылар стансасы 2005 жылдан қалыптасып жұмыс істеп келеді. 47 топта 600-ден астам астаналық оқушылар қазақ және орыс тілінде әр түрлі үйірмелерде айналасып келеді. Қазіргі таңда астана қалалық «Жас саяхатшылар стансасының» директоры ҚР білімінің құрметті қызметкері, ҚР туризмінің құрметті қызметкері, туризм бойынша ҚР атақты нұсқаушысы, СО бас нұсқаушысы, спорт шебері кандидаты балалар жасөспірімдер туризмі және өлкетануының халықаралық академиясының академигі, академиялық жоғары марапаты «Алтын компас» және көптеген медаль және төсбелгінің иегері Шаяхметов Асхат Галиұлы. Стансада жалпы екі бөлім бар:: әдістемелік бөлімі және көпшілік-ұйымдастыру бөлімі.. Станцияның үйірмелеріне қатысып жүрген балалардың саны: 640 оқушы. Балаларға арнап тегін түрде қызмет ететін әр түрлі

үйірмелер ашылған: «Бардтық өлең», «Жас нұсқаушылар туризмі», «Тау туризмі», «Жаяу туризмі», «Жартасқа өрмелеу», «Спорттық бағдарлау», «Жас археологтар», «Жас экологтар», «Жас экскурсоводтар», «Шығын туризм», «Жас велотуристер», «Жас туристер», «Өлкетанушы-туристер», «Географ-өлкетанушылар», «Спелеотуризм», «Жас этнотуристер», «Изотуризм». Үйірме қызметкерлері үшін тақырыптық-оқу, авторлық және бейімделген бағдарламалар әзірленген.

Кешегі ел-жұртын оята алмай зар шегіп өткен ұлы Абайда өз ұлтына деген сүйіспеншілік сезімі қандай болып қалыптасқан еді? Ажал құрығы үйіріліп тұрған қатер астында, өз өмірлерінен гөрі, тәуелсіз, бостандықты, ұлттық асыл мұратты бәрінен жоғары қойып, биік ұстап, бастарын өлімге тігіп, сол идеялары жолында мерт боп кеткен Алаш арыстарында ше? Әрине, біз олардың өз ұлтының нағыз патриоттары болғанын жақсы білеміз. Бірақ біздің бұл жердегі осы бір «патриотизм» деген атаудың атын атап, қолданып жатқандағы бар біліп болғанымыз, оның өз ұлтына деген жанпида сезім мен көзқарасты білдіретіндігі ғана [10, 37-39 бб]

Талай арыстарды өз ұлты үшін жандарын қиюға итермелеп, шексіз берілдіріп қойған сезім қандай идея арқылы пайда болып жатты? Құрылыс түзілісі жағынан қандай болып қалыптасты? Тек бұл жағына келгенде бізге ештеңеде мәлім емес. Соңғы кезде қоғамда, осы патриоттық тәрбиенің қажеттілігі жайлы көтерген мәселелер, жиі-жиі талқыланып та жатыр. Бірақ әліге дейін бұл сезімді баяғы ескі ізбен, батырлар жырын жаттату арқылы қалыптастыруға болады деп ойлайтындардың мардымсыз ұсыныстары тұщымды жауап болмай тұр.

Олай болса, мынау ұлттық ортамызда, осы айтылып жатқан өз ұлтымызға деген патриоттық сезім деген сезімді қалай қалыптастырамыз? Әрине, өз ұлттық ортамызда, өз ұлтымызға деген, сүйіспеншілік сезімді қалыптастырып шығаруымыз үшін, бізге ең алдымен, өз ұлтымызға деген көзқарасымызды патриоттық көзқарас етіп қайта қалыптастыруымыз керек. Яғни патриоттық көзқарас жоқ жерден ешқандай патриоттық сезім де шықпайды. Біз айтып жүрген патриоттық сезіммен патриоттық көзқарас ұғымдары екеуі екі бөлек болып, бір-бірінен ажырап тұратын түсініктер. Ендеше, патриоттық көзқарас деп отырғанымның өзі не? Бұған өзімізше жауап та беріп көрейік.

Этносаясат теориясы бойынша, дүниеде адам баласының өз ұлтына байланысты қалыптасатын таным, түсінік көзқарасының үш бөліктік түрі болады. Дәлірегі, нигилистік, космополиттік және патриоттық деп аталатын үш-ақ түрі бар. Оның біріншісі, өз ұлтын өзге ұлттан кем санап, өзін осы ұлттың өкілі болғандығы үшін кеміс көріп, менсінбеушілікпен жек көретін болып қалыптасқан көзқарастағылар. Екіншісі, дүниеде адамзат баласының ұлтқа, нәсілге бөлінбей, бүтіндей ұлтсыздықты, тексіздікті, бір сөзбен қайырғанда, тамырсыз біртұтас адамзат қоғамына айналуына мақұлдаушылықпен қарайтын көзқарастағылар. Негізінен бұлар өз ұлтының ұлт ретіндегі ұлттық ар-намысының не екендігін нақты ашып, айырып, тани білмейтіндер. Ең алдымен, оларда өз ұлтының асыл тегін, жаратылыс

қалпын, тахуалық сезіммен сүйе білушілік қасиеті жоқ. Ал бұл сезім жоқ болып тұрған жерде, олар ұлтымыздың ұлт ретіндегі ең қатаң қорғалынуы тиіс, ең басты да, ең негізгі де көрсеткіші – ұлттық намыс дегеннің не екендігін айырмайды. Ел басына күн туып заман ауа қалған жағдайда да елін, ұлтын сатып шыға келетін сатқын жаратылыстылар да осы топтағылар болмақ. Мұндайда қашанда өз позициясында тапжылмастан нық тұрып қалатындар, тек өз ұлтын шын, әрі дұрыс сүйе білетін нағыз патриоттар ғана. Яғни, бұл өз ұлтына байланысты қалыптасатын көзқарастың үшінші түрі деп атап, енді таныстырғалы отырған, өз ұлтының таза қанды, таза тәнді, адал жаратылысты қалпына шаң тигізуге де қимай, оның былғанып, бүлінуіне әсте жол қоймау идеясын ұстанып қалыптасқан, патриоттық деп аталатын көзқарастылық. Негізінен бұл көзқарас өзі барлық істің жетекшісі болып, ең маңызды орынды иеленетін, сезімнен құралған [11, 9-11 бб].

Біздің пікірімізше, әр азаматтың бойында қазақстандық патриотизм сезімін қалыптастыру үшін әр ұлт пен ұлыстың тек өз мәдениетін ғана танып білуі жеткіліксіз, сонымен қатар олар бір - бірін танып біліп, құрметтеуі тиіс. Кез келген қазақстандық қазақ халқының тарихы мен мәдениетін, өз болмысында еш бұрмалаусыз танып, білуі шарт.

Патриоттық сезімнің объектісі мен қайнар көзі - Отан десек, оның мазмұны: туған жер, табиғат, оның байлықтары, тіл, дәстүр, тарихи ескерткіштер, туған өлкедегі тамаша киелі орындар. Олардың адам көкірегіне жылылық, жақындық, туысқандық сезімдерді ұялатып, ізгі де ерлік істердің қайнар көзіне айналуы патриотизмге тәрбиелеудің арқауы. Қасиетті сезім ананың сүтімен бірге өзінен - өзі келмейтін баланың бойында біртіндеп қалыптасатын күдіретті сезім. Бұл сезім әркімде әр кезеңде оянып, кейін кәмелетке келгенде біржола буыны қатып, тәжірибемен, уақытпен, біліммен, қоршаған ортаның ықпалымен, балабақша, отбасы, мектеп, жоғарғы оқу орындары, бұқаралық ақпарат құралдары, қоғамдық ұйымдар мен қозғалыстар әсерімен қалыптасады. Патриоттық сезім тұлғада тәрбие арқылы өсіп жетіліп патриоттық сана түрінде қалыптасады. Сондай-ақ жеке адам өз ұлтының қасиеттерін бойына сіңіруі керек.

Біз сол сұрақтың жауабын іздеуге тырыстық. Экскурсия ол қолмен ұсталып, көзге көрінетін тарихи мәдени нысандардың мән-мағынасын, қыр-сырын танытатын, болған оқиғаларды ішкі дүниеңмен сезінуге мүмкіндік беретін, адамға үлкен әсер тигізетін, рухани дүниесін байытатын, білімін көтеретін туризм саласының жүрегі. Тек экскурсия кезінде ғана адам нысанға немесе тарихи жерге барып толық ақпарат ала алады. Ал ол ақпаратты жеткізетін – экскурсовод. Әр экскурсоводтың алдында алғышарт ретінде келесі міндеттер тұру керек:

- *Экскурсантты Отанын сүйуге, туған жерге махаббатын оятуға баулу;*
- *Экскурсантты халқын, ұлттық мәдениеті мен дәстүрлерін жақсы көріп, сыйлауға шақыру;*
- *Туған жердің табиғатын қорғауға ынталандыру, махаббатын ояту;*

- Мемлекеттік тілді, туған тілді сыйлау, құрметтеуге, жақсы көру сезімдерін қалыптастыру;

- Экскурсантты Отанға қызмет етуге, Отанға деген құдіретті сезімдерді ояту;

Бұл міндеттерді қалай жүзеге асыруға болады?

Ол үшін мүмкіндігінше экскурсияларды көбіне қазақ тілінде, яғни өз тілімізде жүргізуіміз керек. Қазақ тіліндегі экскурсиялардың бар екендігі жайлы халыққа насихаттау керек, ана тіліміздегі экскурсияларға сұранысты арттыру қажет. Оның аздығын өзімнің экскурсиялық қызметтегі тәжірибиемде де байқадым. Мәселен, бір айда орыс тілінде шамамен 5-8 экскурсияға, шетел тілдерінде 4-5 экскурсияға тапсырыс берілсе, қазақ тіліндегі экскурсияларға айына 2 көп болса 3 экскурсияға ғана тапсырыс беріледі [12, 56-57 бб].

Сынып сағатының формасы ерекше болды және саяхат ойыны стилінде жасалған. Ол бейне және фотоматериалдарды, сондай-ақ қатысушылар алдын-ала дайындаған шағын нобайларды көрсететін ұжымдық ойын тапсырмаларынан тұрды. Студенттер шетелдіктер, экскурсия жетекшілері және аудармашылар ретінде әрекет етті. Саяхат ойынының әр кезеңінде қонақтарға Оңтүстік Қазақстан облысының белгілі бір аймағының: Шымкент, Сайрам және Түркістанның қасиетті жерлері туралы айтылды. Ерекше тақырыптағы көріністердің арқасында қатысушылардың қазақ және орыс тілдерін ғана емес, сонымен қатар ағылшын тілін жетік білетіндігін де байқауға болады. Оқушыларды «Құпия белгілер» жұмбақ ойыны қызықтырды. Дамыған шығармашылықпен қатар, сынып сағатын ұйымдастырушы патриотизм, туған жерге деген сүйіспеншілік сияқты маңызды тақырыпты атап өтті, сонымен қатар біздің заманымызда маңызды болып табылады, біздің мақтанышымыздың тақырыбы болып табылатын Отанымыздың қасиетті орындарының тақырыбына жауапкершілікпен карауға шақырды.

Сынып сағатын ұйымдастырушылар «қасиетті» таулар, үңгірлер, өзендер, табиғи шекаралар, ежелгі қоныстар, ерекше табиғат құбылыстары орындары, ата-баба қасиетті орындары, қорғандар мен қорымдар, діни ғибадат объектілері, мемориалдық орындар сияқты табиғи ландшафт нысандары туралы айтты. шайқастар мен ерліктер, ұлы адамдардың өмір сүру орындары, әулиелер, кесенелер, ғибадатханалар және басқа да табиғи мәдени-тарихи мұралардың ескерткіштері, мұнда ғибадат ету қазақ халқының рухани дәстүрлерінің негіздерінің бірі болып табылады.

Студенттер ерекше назармен Оңтүстік Қазақстанда қасиетті жерлер картасы жасалғанын атап өтті. Оңтүстік Қазақстан облысының аумағында орналасқан және қазақ халқы үшін ұмытылмас құнды 100 ерекше ескерткіштердің тізімін тарихшылардың, сәулетшілердің, өлкетанушылардың және музей ісінің ардагерлерінің арнайы тобы ұсынды. Мемлекет басшысының жеке пікірі де баса айтылды. Мәңгілік және мызғымас құндылықтардың қатарына Нұрсұлтан Назарбаев табыстың басты факторы болып табылатын ұлттық рухтың болуын қосты. Сондықтан карта бойынша

жұмыс жасайтын аймақтық топтың алдында жауапты міндет тұрды: облыста саналатын 1281 ескерткіштің ішінен ұлттық құндылықтарды таңдаңыз. Бүкіл Қазақстан бойынша есте сақтау орындарының біртұтас желісін, Қазақстанның қасиетті жерлерінің мәдени-географиялық белдеуін құру - бұл, Президенттің айтуынша, ұлттық бірегейліктің элементтерінің бірі. Жобаның міндеті - осы география туралы түсініктерін кеңейту, шетелдік мәдени әсерлерге адекватты реакция жасауға және жат идеологиялық ықпалға қарсы тұруға қабілетті бірыңғай ұлттық символиканы және ұлттық иммунитеттің принциптерін дамыту [13].

Сынып сағатын ұйымдастырушылардың өздері ақпараттарды рәсімдеуде және ұсынуда өте креативті болды: әр оқиға мен сахналандыруда киелі жерлер бейнеленген слайдтар мен бейне материалдар қосылды. Қожа Ахмет Ясауи кесенесі, Шымкент елді мекені, Сайрам қаласының фотосуреті және Оңтүстік Қазақстан облысының табиғатының әсемдігі сияқты танымал орындарға көп көңіл бөлінді. Сондай-ақ, студенттер белгілі қазақ композиторы В.Рахмадиевтің «Туған жер» әнін шырқады.

Сонымен, болашақ мұғалімді мектеп оқушыларын патриоттық тәрбиеге баулу міндеттерін жүзеге асыруға дайындау барысында ең алдымен мынаны атап өту керек:

- ол қандай мақсатты көздейді - кең мағынада - бұл баланың әлеуметтенуі, ол біздің ұмтылыстарымыз бойынша, оның бойында Отанға деген сүйіспеншілік, мейірімділік, жауаптылық сияқты адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру үшін оң болуы керек;

- білім беру жұмысында студенттердің рухани-адамгершілік білімімен ұштастыра кешенді тәсілді жүзеге асыру;

- мектепте балалар үшін жайлы және моральдық тұрғыдан сау жағдайлар жасау, олардың құқықтары мен өмір қауіпсіздігін қорғау, зиянды ықпалдың алдын алу және осы мақсаттар үшін белгілі іс-шаралар ұйымдастыру үшін әлеуметтік педагогтың басқа мұғалімдермен өзара әрекеттестігі;

- бұқаралық ақпарат құралдары достық пен өзара түсіністік принциптеріне негізделген этносаралық қатынастар саясатын көрсететін мақсатты бағдарламалар мен айдарлар ұйымдастыруға; студенттерге патриоттық тәрбие беруде жинақталған тәжірибені зерделеу, тарату және пайдалану туралы ақпараттарды уақытылы және мағыналы түрде алмасуды жүзеге асыру;

- мектеп оқушыларына рухани-адамгершілік білім беру мәселелерін шешуге қабілетті мұғалімдердің біліктілігін арттыруға арналған біліктілікті арттыру университеттері мен институттары; осы мәселе бойынша мұғалімдер мен мектеп оқушылары үшін бірлескен ғылыми-практикалық конференциялар, семинарлар, оқу-әдістемелік, ғылыми-көпшілік әдебиеттерді, аудио-бейне әдістемелік құралдарды басып шығару;

- іздеу және зерттеу жұмыстарын ұйымдастырудағы университеттер мен басқа оқу орындарының өзара әрекеті: оқытушыларды, дарынды жастарды туған жердің тарихын, фольклорын, халықтардың дәстүрлері мен

әдет-ғұрыптарын жергілікті материал бойынша зерттеу үшін бірлескен ғылыми жобалар жасауға кеңінен тарту.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы // Казахстанская правда. - 2007, 15 тамыз.
2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан - 2050» стратегиялары қалыптасқан мемлекеттің жаңа сайысы бақыты. Дәріс курстары. - Тараз, 2012. -- 34 б.
3. Нурлигенова З.Н., Амантаева К.М., Курбанова Д.Н. Қазақстан жастарына патриоттық тәрбие беру: тарихы мен болашағы // Жас ғалым. - 2017. - № 45. - S. 160-163.
4. Алипинова М. Псков: Батырлар Жолымен. // Казахстанская правда. — 2010, 16 сәуір. - S. 6.
5. Құсайынов А. «Білім және Реформа», Алматы, 2006ж.
6. Әбдіғали Б. «Қазақ ұлтын қалай қалыптастырамыз?» // Егемен Қазақстан.- 21.07.2009
7. Долженко Г.П. «Экскурсионное дело».- Мәскеу, 2006
8. Линдерт П.Х. Әлемдік экономикалық қатынастар экономикасы М.: Прогресс, 2002.
9. Добрецов А. Қызметтер экспорты және халықаралық туризм // Экономика және өмір. -2005 ж.
10. Казаков А. ТМД-ның ортақ туристік кеңістігі: қиын жолға алғашқы қадамдар // Сыртқы сауда 2008 ж., № 11 - 12.
11. Легорнев С.Ф. Ашық экономикадағы туризм // Мәскеу университетінің хабаршысы. -2009 ж.
12. «Саяхат және туризм» журналы материалдары негізінде // Turinfo 2005. №4.
13. Қазақстан тарихы: Жалпы білім беретін мектептердің 7 (6) сыныбына арналған оқулық / Н.С.Бакина, Н.Т.Жанакова-Алматы: Атамұра, 2017.-240 ж.